

КАКО СМО УРЕЂИВАЛИ ТРЕЗОРЕ У УЖИЦУ

Радећи на уређењу трезора за склањање грађана за време надлетања немачких авиона, добио сам и трећу дужност — инжењера Фабрике оружја за извођење свих грађевинских радова у истој. Наиме, Фабрика оружја, која је до 19. октобра радила у Крчагову, била је тога, дана јаче бомбардована и онеспособљена за даљи рад. Фабрика оружја у Ужицу је у прво време била под руководством инжењера Милоша Саватића, који је одстрањен из руководства; изабрано је колективно руководство фабрике које су сачињавали другови: Сретен Пенезић, Манојло Смиљанић, Спасаи Јовановић и Мутимир Поповић.

Пошто је онеспособљена фабрика у Крчагову, донета је одлука да се машине и материјал за целокупан процес производње пренесу у трезоре Народне банке, што је учињено за наредних неколико дана. У трезоре је такође пренет и део топовске и авионске муниције и бомби из којих се вадиле експлозив за прављење нове пушчане муниције.

„Трезори“ — тунели нису били завршени нити оспособљени за смештај фабрике те су се на брзину морали извести знатни грађевински радови који су извршени под мојим руководством као: израда равног пода на допуњеном скелету од подграде подножног сегментастог свода, израда бетонских темеља за све тешке машине, израда преграда вентилације и др. Инсталацијама електричног светла и пошна руководио је машински инжењер Миленко Станишић, инжењер електричне централе, тако да смо нас двојица тих дана имали пуне руке посла и радили од јутра до мрака.

Леви тунел био је одмах по одласку Немаца коришћен за уређење склоништа за грађане. Ми смо га у толикој мери оспособили и подесили да се у њему могло удобно боравити по читав дан. У левом тунелу био је израђен солидан дрвени под. Силаз у улаз у тунел био је направљен од широких рампи са јаком оградом уместо степеница да се приликом давања знака „узбуне“ могао обезбедити грађанима оигуран и неометан улаз. Са стране тунела и са чела биле су израђене удобне широке клупе од дебелих

фосни са високим наслонима за дуго седење. Електрично осветљење, довољно јако, омогућавало је цртање новина грађанима или ручни рад женама. Свака рупа или незабетонирана гвоздена арматура, која је могла озледити грађане при наглом уласку на узбуну, била је обложена даскама да никаква опасност од тога није грађанима претила,

У то-ку овог подешавања склоништа фабрика оружја је пресељена у деони тунел док се у попречни тунел сместила топовска муниција која се ту и демонтирала. У посебном малом тунелу, изградиле су се ручне бомбе које су се радиле швајцосвањем од водоводних цеви и које су се због овога морале радити у одвојеном простору у ком није било барутних гасова.

У деони тунел пренете су по две машине радилице за сваку операцију у производњи, док је у задњем делу овог тунела, који је био преграђен дрвеном преградом, смештена „алатница“ са струковима и другим специјалним машинама. Производња Фабрике оружја текла је нормално а услови рада су и даље подешавани. Поред поменуте електричне енергије и осветљења израђена је вентилација за убацивање свежег ваздуха преко великих лимених цеви постављених по дну тунела а исто тако, преко посебних цеви постављених у своду тунела, извлачен је загађени ваздух. Апсолутна оигурност од бомбардовања омогућила је неометани рад у три смене и производња је расла из дана у дан. Све укупно узето чинило нас је гордим што смо имали тако савршену и безбедну фабрику оружја какве није било надалеко. Отвор на спољњем улазу у десни тунел зазидали смо бетоном и обложили тесаницима те се комуникација вршила само на побочним улазима. Ово смо урадили да бисмо спречили ужасну промају која је у тунелима ометала рад.

При пресељењу машина из Крчагова у трезоре срео сам се са својим познаником из студентских дана другом Иваном Милутиновићем, који ме је упозорио да га не ословљавам по имену већ само са „Милутин“.

У кругу Фабрике оружја и у просторијама трезора сретао сам често друга Тита који је био у кратком кожном капуту са ловачком кожном капом. Приликом једног обиласка фабрике и склоништа друг Тито је објашњавао неким друговима који су с њим обилазили фабрику, (у пратњи сам поред осталих био и ја) да треба зазидати попречни тунел на споју са левим тунелом, где је било склониште грађана, уместо израђене дрвене преграде. Ми из пратње „објаснили смо“ другу Титу да „по прописима“ фабрике оружја и склоништа морају имати по два улаза: један редовни и други резервни у случају опасности. Међутим, после експлозије пала је сумња да је паклена машина била постављена баш испод дрвене преграде између левог и попречног тунела, јер су се непри-

јатељи и петоколониши могли лако помешати са грађанима и ући неконтролисано у леви тунел. Улаз у фабрику био је строго ограничен и без посебних пропусница нико није могао ући у двориште, а поготову у десни тунел у ком је била фабрика оружја.

Инж. Велисав ДРАГОВИЋ